

Ευάγγελος Βενιζέλος

Γιατί είναι τόσο κρίσιμη η αναθεώρηση του άρθρου 16;

Το γεγονός ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 έχει αναδειχθεί σε ζήτημα μείζονος πολιτικής σημασίας δεν είναι καθόλου τυχαίο:

Στην υπόθεση του άρθρου 16 συμπυκνώνεται καταρχάς ο προβληματισμός για τον χαρακτήρα του δημόσιου πανεπιστημίου και γενικότερα της δημόσιας εκπαίδευσης, για τη σχέση δημόσιου και ιδιωτικού στην εκπαίδευση, για το πώς αντιλαμβανόμαστε το πανεπιστήμιο ως εκπαιδευτικό και ερευνητικό κέντρο, αλλά και ως ιδεολογικό μηχανισμό και ως θεσμό κοινωνικής ένταξης.

Το πανεπιστήμιο και ο τρόπος εισαγωγής σε αυτό συνδέονται επίσης με την φυσιογνωμία και τους σκοπούς του λυκείου, με την φιλοσοφία των εισαγωγικών εξετάσεων και τον επαγγελματικό προσανατολισμό, με την ύπαρξη ή την απουσία δεύτερης και τρίτης ευκαιρίας για πανεπιστημιακές σπουδές, με τους οικογενειακούς, εισοδηματικούς και γενικότερα κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική, αλλά και επαγγελματική διαδρομή κάθε παιδιού, με τους μηχανισμούς και την έκταση της παραπαιδείας, με την αυτοσυνειδησία και την αυτοεκτίμηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και τη θέση του μέσα στα ευρύτερα ευρωπαϊκά και διεθνή συμφραζόμενα.

Όλα αυτά έχουν τεράστια σημασία για κάθε κοινωνία. Αφορούν την εθνική ανταγωνιστικότητα και το ίδιο το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας στη σημερινή μεταβιομηχανική εποχή που είναι εστιασμένη στο ανθρώπινο δυναμικό και το διανοητικό κεφάλαιο.

Αφορούν την ίδια τη διάρθρωση, την εσωτερική κινητικότητα, τη νοοτροπία και τη συνοχή κάθε κοινωνίας και ιδίως μιας κοινωνίας, όπως η ελληνική που από τη σύσταση ήδη του νεοελληνικού κράτους αναζήτησε στη μόρφωση και πιο συγκεκριμένα στο πτυχίο την ελπίδα για τη βελτίωση της κοινωνικής θέσης κάθε επόμενης γενιάς. Αυτό εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τις συνταγματικές εγγυήσεις που περιβάλλουν το πανεπιστήμιο, σε συνδυασμό βέβαια με την ταπεινωτική για το ελληνικό πανεπιστήμιο εμπειρία της δικτατορίας.

Η συζήτηση για την αναθεώρηση του άρθρου 16 είναι συνεπώς συζήτηση για το ευρύτερο κοινωνικό, αναπτυξιακό και ιδεολογικό ρόλο του πανεπιστημίου. Συζήτηση για το μοντέλο ανάπτυξης και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής κοινωνίας.

Συζήτηση για το βαθύτερο χαρακτήρα, τις αντοχές και τους αρμούς της ελληνικής κοινωνίας. Η συζήτηση για το άρθρο 16 είναι η συμπύκνωση της συνολικής συζήτησης για τη στρατηγική και το νόημα των μεταρρυθμίσεων στο κράτος, την οικονομία, την κοινωνία. Μεταρρυθμίσεις ουδέτερες, χωρίς πρόσημο προοδευτικό ή συντηρητικό, δεν υπάρχουν.

Η διαπίστωση ότι το ελληνικό πανεπιστήμιο χρειάζεται θαρραλέες αλλαγές είναι ευρύτατα αποδεκτή. Το ποιος συγκεκριμένα όμως θα είναι και πώς συναρθρώνονται οι αλλαγές αυτές, είναι ερώτημα που επιδέχεται πολλών και διαφορετικών απαντήσεων, ανάλογα με την πολιτική οπτική γωνία. Το Σύνταγμα δεν υπαγορεύει ούτε την εκπαιδευτική πολιτική, ούτε το μοντέλο ανάπτυξης, ούτε την οικονομική και κοινωνική πολιτική. Πρέπει όμως να εγγυάται τους θεσμούς που είναι κρίσιμοι για την κοινωνική αναπαραγωγή και εν προκειμένω τους θεσμούς που είναι κρίσιμοι για την ελεύθερη και ίση πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ορισμένοι νομίζουν ότι η αντίδραση στην εν λευκώ αναθεώρηση του άρθρου 16 είναι η μάχη «οπισθοφυλακής» που δίνει μια «συντηρητική» αριστερά μαζί με τα «φοβικά» μέλη του πανεπιστημιακού προσωπικού και «παρασυρμένους» φοιτητές απέναντι στη δυνατότητα ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων υψηλής ποιότητας που θα επιβληθούν με το κύρος τους και θα ανταγωνιστούν ποιοτικά τα δημόσια πανεπιστήμια. Σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα με οικονομικές επιδόσεις καλύτερες από τις ελληνικές δεν συνέβη κάτι τέτοιο μέχρι σήμερα. Υπάρχει όμως ο αντίστροφος κίνδυνος. Τα ιδιωτικά «πανεπιστήμια ευκαιρίας» να ρίξουν τις ακαδημαϊκές προδιαγραφές και να οδηγήσουν στη συνολική υποβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η θέση μου εδώ και χρόνια είναι ότι και το ισχύον Σύνταγμα επιτρέπει να ιδρυθούν με νόμο πανεπιστήμια που είναι μεν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, είναι όμως μη κρατικά - κοινωφελή ιδρύματα που ανταποκρίνονται στη βούληση του δωρητή που τα χρηματοδότησε για λόγους υστεροφημίας ή κύρους με ποσά επαρκή όχι μόνο για την έναρξη της λειτουργίας τους αλλά και για τη μακροχρόνια εξέλιξή τους. Δεν πειράζει φυσικά αυτή η δυνατότητα να προβλεφθεί και ρητά στο Σύνταγμα. Το ζήτημα δεν είναι αν τα μη κρατικά, αλλά πάντοτε μη κερδοσκοπικά και κοινωφελή αυτά πανεπιστήμια λειτουργούν όχι ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, αλλά ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου υπό κρατικό έλεγχο νομιμότητας και ποιότητας. Αυτό που πρέπει να προβλέπεται ρητά είναι ότι σε όλα τα πανεπιστήμια που λειτουργούν στη χώρα θα ισχύουν οι ίδιοι αξιοκρατικοί κανόνες εισαγωγής φοιτητών

(με κριτήριο την επίδοση και όχι το εισόδημα) και ίδιες ακαδημαϊκές διαδικασίες επιλογής των καθηγητών. Χωρίς αυτές τις εγγυήσεις δεν κινδυνεύουν μόνο τα δημόσια πανεπιστήμια με αθέμιτο ανταγωνισμό «από τα κάτω», αλλά όλο το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: η ποιότητα και η αξιοπιστία του.

Θέλουμε να καταπολεμήσουμε τη φοιτητική μετανάστευση; Ας δημιουργήσουμε και άλλες θέσεις φοιτητών στα δημόσια πανεπιστήμια. Θέλουμε να προσελκύσουμε ξένους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές; Μπορούν να το κάνουν αυτό πολύ καλά τα δημόσια πανεπιστήμια προσφέροντας όχι μόνο ελληνόγλωσσα αλλά και αγγλόγλωσσα προγράμματα. Θέλουμε να ενισχύσουμε τις διεθνείς συνεργασίες μεταξύ πανεπιστημίων, τη διεθνή κινητικότητα διδασκόντων και διδασκομένων και τη διεθνή αξιολόγηση μεταξύ συνεργαζομένων πανεπιστημίων; Μπορεί αυτό να γίνει με πρωτοβουλία των δημοσίων πανεπιστημίων, αρκεί αυτά να χειραφετηθούν νομοθετικά και διοικητικά από το Υπουργείο Παιδείας και να χρηματοδοτούνται επαρκώς. Τα πανεπιστήμια θα βρουν το δρόμο τους, αν ξεφύγουν από τον κλοιό της κρατικής υπερεποπτείας, των εσωτερικών πελατειακών δικτύων και του κακώς νοουμένου κομματισμού.

Ορισμένοι ισχυρίζονται επίσης ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 απαιτείται για να εναρμονιστεί το Σύνταγμά μας με τα κοινοτικά δεδομένα και για να μπορέσει να θεσπιστεί επιτέλους έλεγχος για τους ποικιλώνυμους φορείς που ισχυρίζονται ότι προσφέρουν στην Ελλάδα πανεπιστημιακού χαρακτήρα εκπαίδευση σε συνεργασία με πανεπιστήμια άλλων κρατών μελών της ευρωπαϊκής ένωσης ή και τρίτων χωρών. Η αλήθεια είναι ότι η εκπαιδευτική πολιτική ανήκει στην αρμοδιότητα των κρατών – μελών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμβαίνει όμως ουσιαστικά στα ζητήματα των επαγγελματικών προσόντων και η σχετική οδηγία προβλέπει αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων σε πτυχιούχους που πραγματοποιούν ένα μέρος των σπουδών τους όχι στο έδαφος της χώρας καταγωγής του πανεπιστημίου, αλλά στο έδαφος της χώρας υποδοχής, εφόσον όμως τέτοια επαγγελματικά δικαιώματα τους αναγνωρίζονται και στη χώρα καταγωγής του πανεπιστημίου. Αυτό συνεπώς ούτως ή άλλως υπάρχει ως θέμα και αντιμετωπίζεται από την σχετική οδηγία στο πλαίσιο της νομολογίας του ΔΕΚ. Μόνο που αυτό αφορά την επαγγελματική και όχι την ακαδημαϊκή αναγνώριση. Στο κάτω κάτω και τα ελληνικά πανεπιστήμια μπορούν επίσης να προσφέρουν υπηρεσίες στο έδαφος άλλων κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα συνεπώς αυτά μπορεί και πρέπει να ρυθμιστούν με κοινό νόμο στο

πλαίσιο της ευρωπαϊκής κοινοτικής έννομης τάξης. Αλλιώς αφήνουμε απροστάτευτα τα παιδιά και τις οικογένειές τους.

Μια ορθή, σοβαρή και υπεύθυνη αναθεώρηση του άρθρου 16 πρέπει συνεπώς να προστατεύει το κύρος, την αξιοπιστία και το μέλλον του ελληνικού δημοσίου πανεπιστημίου αλλά και όλης της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με πλήρεις εγγυήσεις ακαδημαϊκής αξιοκρατίας και ανεξαρτησίας. Όλες όμως οι αναγκαίες εγγυήσεις νομικά μπορούν να προβλεφθούν μόνο κατά την τελική διατύπωση της διάταξης στην επόμενη αναθεωρητική βουλή που διαμορφώνει το περιεχόμενο των συνταγματικών διατάξεων χωρίς να δεσμεύεται από πολιτικού χαρακτήρα δηλώσεις ή ακόμα και συμφωνίες που επιτεύχθηκαν στην προηγούμενη Βουλή. Η Νέα Δημοκρατία δεν αποδέχεται ρητά τις εγγυήσεις που προτείνει το ΠΑΣΟΚ. Ακόμη όμως κι αν τις αποδεχόταν πολιτικά, αυτό δεν την δεσμεύει νομικά.

Μόνη συνεπώς εγγύηση για όλες τις αξίες που συνυφαίνονται με το δημόσιο πανεπιστήμιο είναι να διατηρηθεί ο φραγμός των 180 ψήφων έως το τέλος της διαδικασίας αναθεώρησης στην επόμενη Βουλή. Αγωνιζόμαστε η πλειοψηφία της επόμενης Βουλής να ανήκει στο ΠΑΣΟΚ. Αυτό όμως δεν αρκεί. Η παιδεία, όπως και το ίδιο το Σύνταγμα, πρέπει να είναι αντικείμενο ευρύτερων συναινέσεων και πλειοψηφιών και όχι στενών κομματικών προσεγγίσεων. Με τους 165 βουλευτές που διαθέτει στην παρούσα Βουλή η Νέα Δημοκρατία, η αναθεώρηση του άρθρου 16 θα εισαχθεί ούτως ή άλλως στην επόμενη αναθεωρητική Βουλή. Αν όμως στους 165 βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας προστεθούν 15 μόλις βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, η διαπίστωση της ανάγκης αναθεώρησης του άρθρου 16 θα έχει συγκεντρώσει πλειοψηφία 180 ψήφων και έτσι η αναθεώρησή του θα μπορεί να συντελεστεί από την επόμενη Βουλή με μόλις 151 ψήφους. Αυτό οδηγεί σε ρυθμίσεις χωρίς ευρύτερη συμφωνία και τροφοδοτεί την ένταση στο πανεπιστήμιο. Η κατά συνείδηση θέση μου είναι ότι μπορούμε να συμβάλουμε αποφασιστικά στη διαμόρφωση ενός σύγχρονου ελληνικού πανεπιστημίου, διασφαλίζοντας διαδικαστικά ότι η τελική διατύπωση του άρθρου 16 στην επόμενη Βουλή θα περιέχει όλες τις αναγκαίες εγγυήσεις.-